

MAJALAH KORPORAT PERBADANAN MENTERI BESAR KELANTAN

QIADAH

Kelantan
MAMPAN

eISSN 3154-7168

PENGHAYATAN MEMBANGUN BERSAMA ISLAM - KELANTAN MENERAJUI PERUBAHAN

Kelantan MAMPAN

Kelantan Mampam mengangkat gagasan pembangunan negeri yang menjaga keperluan hari ini tanpa mengadaikan masa depan generasi esok. Melalui kesinambungan Pelan Induk Pembangunan Mampam Negeri Kelantan 2019–2023 dan Blueprint Bandar Pintar Negeri Kelantan 2040; ekonomi, kesejahteraan rakyat, alam sekitar, teknologi pintar, tadbir urus dan nilai Islam dapat digerakkan secara seimbang bagi membentuk Kelantan sebagai negeri pintar, berdaya saing dan penuh rahmat menjelang 2040.

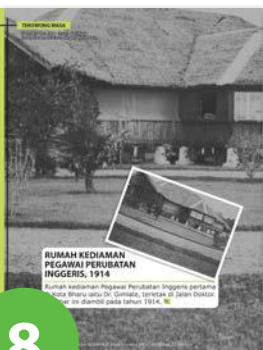
PERISTIWA

6

**KEMEGAHAH
LTSIP**

TEROWONG MASA

8

**PEJABAT
MPKB**

FOKUS

10

**KELANTAN
MAMPAN**

TOKOH

21

**DATO' DR.
WAN NIK
WAN YUSSOF**

MAKANAN

28

**KOLEH
KACANG**

FOKUS PMBK

34

**AMANAT
TAHUN BAHARU
KUMPULAN PMBK**

AKTIVITI PMBK

38

**DURIAN
MAHABBAH**

AKTIVITI PMBK

42

**BOLING
MAHABBAH**

AKTIVITI PMBK

46

**TADARUS
AL-QURAN**

AKTIVITI PMBK

50

**SANTUNI
DUYUFURRAHMAN**

DIALEK KELANTAN

54

**SATU
PERKATAAN**

Ahli Jawatankuasa Editorial

QIADAH EDISI KE-34

KETUA EDITOR

Dr. Mohd Zulkufli Zakaria
Ketua Pegawai Eksekutif Kumpulan
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

SETIAUSAHA EDITORIAL

Sukma Murni Adnan
Pengurus Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

JAWATANKUASA EDITORIAL

Dato' Dr. Wan Nik Wan Yussof
Pengarah
Pusat Kajian Strategik

Dr. Nazmi Ghazali Azmi
Setiausaha Politik
Menteri Besar Kelantan

Hanifulfuad Hussin
Setiausaha Akhbar
Menteri Besar Kelantan

Hj. Mahadi Mokhtar
Pengurus Kanan
Pembangunan Korporat
Kelantan Utilities Mubaarakkan Holdings
Sdn. Bhd.

Mohd Haikal Rozaini
Pen. Pengurus Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

PENYELARAS EDITORIAL
Shariah Derahman
Pegawai Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

PEMBANTU PENYELARAS EDITORIAL
Siti Norazami Mohamed Anuar
Pegawai Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

PENGARANG
Norzana Razaly (Zanazanzaly)

PENULIS BERSAMA
Ade Irma Suryani, Abdullah Mohd Yassin, Shariah Derahman, Mohamed Mazri Mohamed, Muhamad Bukhari Muhamad, Mohd Muhaimin Mazlan, dan Siti Norazami Mohamed Anuar

PEREKA VISUAL
Mohd Haikal Rozaini
Pen. Pengurus Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

Mustaqim Isa
Pem. Tadbir Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

JURUGAMBAR
Ahmad Nai'me Muhammad
Pegawai Komunikasi Korporat
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

JURUGAMBAR BERSAMA
Nazri Mohamed, Mohd Fathi Ariffin @ Hussein

DITERBITKAN OLEH
Perbadanan Menteri Besar Kelantan
Tingkat 6, Bangunan PMBK,
Jalan Tuan Guru Nik Abdul Aziz,
15150 Kota Bharu,
Kelantan.
Tel: 09-7474082, Faks: 09-7477815
Portal: www.pmbk.gov.my

Jutaan terima kasih diucapkan kepada semua yang terlibat sama ada secara langsung ataupun tidak langsung dalam penerbitan majalah ini.

Hak cipta majalah elektronik korporat PMBK (Qiadah) dan kandungannya yang termasuk maklumat, teks, imej, grafik, logo, dan susunannya serta bahan-bahannya adalah hak milik PMBK. Tiada mana-mana bahagian majalah ini boleh diubah, disalin, diedar, disiarkan, dipamerkan, diterbitkan semula, dilesenkan, dipin-dah, disimpan, dijual atau men-cipta karya terbitan daripada mana-mana maklumat atau bahagian majalah, serta di-uruskan bagi tujuan komersial dalam apa bentuk sekalipun tanpa mendapat kebenaran secara bertulis yang jelas terlebih dahulu daripada PMBK.

e-Qiadah

KELANTAN MAMPAN

**DISIPLIN FISKAL,
TADBIR URUS
BERINTEGRITI DAN
PEMBANGUNAN
BERIMPAK**

DR. MOHD ZULKUFLI BIN ZAKARIA
Ketua Pegawai Eksekutif Kumpulan
Perbadanan Menteri Besar Kelantan

Kelantan Mampan ialah kerangka fikir yang menuntut keseimbangan antara pertumbuhan ekonomi, kecukupan pentadbiran, kesejahteraan rakyat dan amanah terhadap sumber negeri. Keluk ekonomi semakin kompleks, kemampuan tidak lagi boleh difahami sebagai keupayaan membina projek semata-mata, sebaliknya diukur melalui sejauh mana setiap ringgit hasil negeri diurus dengan tertib, telus dan memberi pulangan sosial-ekonomi yang nyata kepada rakyat.

Pengumuman kerajaan negeri Kelantan bahawa anggaran hasil negeri bagi tahun 2026 dijangka mencecah RM1.02 bilion, meningkat sebanyak RM19.24 juta atau 1.93 peratus berbanding anggaran hasil tahun 2025 sebanyak RM997.26 juta, memperlihatkan keyakinan fiskal yang wajar disambut dengan rasa syukur dan tanggungjawab. Angka ini adalah cerminan keupayaan negeri memperkukuh asas kewangan dalam suasana ekonomi yang menuntut kebijaksanaan, disiplin dan inovasi.

Sebagai syarikat berkaitan kerajaan, Perbadanan Menteri Besar Kelantan (PMBK) melihat Belanjaan 2026 sebagai seruan untuk memperkukuh peranan organisasi sebagai pemain industri yang menyokong agenda pembangunan

negeri, sekali gus menjadi penggerak nilai tambah kepada ekonomi Kelantan.

Dalam hubungan ini, PMBK menyahut tiga langkah strategik kerajaan negeri bagi memperkukuh tadbir urus kewangan dan pelaksanaan projek pembangunan secara lebih teratur, berdisiplin serta berimpak tinggi.

Pertama, PMBK menekankan disiplin pelaksanaan projek berasaskan skop, kos dan garis masa yang jelas. Setiap projek pembangunan perlu bergerak daripada perancangan yang teliti kepada pelaksanaan yang terukur. Kelewatan, pertindihan fungsi dan pembaziran sumber mesti dielakkan melalui pemantauan berterusan, pelaporan berkala serta penilaian prestasi yang berasaskan data. Dalam ekonomi moden, kecekapan bukan pilihan tambahan tetapi syarat asas kepada daya saing institusi.

Kedua, PMBK memperkukuh tadbir urus kewangan berhemat dan berintegriti. Sebagai entiti korporat milik kerajaan negeri, amanah terhadap sumber awam menuntut budaya kerja yang memuliakan ketelusan, pematuhan dan akauntabiliti. Setiap keputusan pelaburan, pembangunan aset dan pengurusan projek hendaklah ditimbang dengan cermat agar manfaatnya tidak terhenti pada keuntungan kewangan, bahkan

turut menyumbang kepada peluang pekerjaan, limpahan ekonomi tempatan dan kesejahteraan komuniti.

Ketiga, PMBK berperanan sebagai pemangkin pembangunan mampan melalui penglibatan strategik dalam sektor-sektor berpotensi. Peranan GLC pada hari ini perlu melangkaui fungsi pelaksana, sebaliknya menjadi penghubung antara dasar kerajaan, kekuatan industri dan keperluan rakyat. Dalam konteks Kelantan, pembangunan tanah, hartanah, perkhidmatan, pelaburan dan projek strategik perlu digerakkan dengan wawasan jangka panjang, berpaksikan nilai integriti serta keseimbangan antara keuntungan dan kemaslahatan.

Akhirnya, Kelantan Mampan menuntut kita melihat pembangunan sebagai amanah, bukan semata-mata agenda ekonomi. PMBK komited untuk terus berdiri seiring dengan kerajaan negeri Kelantan dalam memastikan Belanjawan 2026 diterjemahkan secara berkesan, berhemat dan berjiwa rakyat. Di sinilah makna sebenar kemampanan apabila hasil negeri diurus dengan bijaksana, projek dilaksanakan dengan disiplin dan manfaat pembangunan kembali menyantuni rakyat secara adil serta bermaruah.

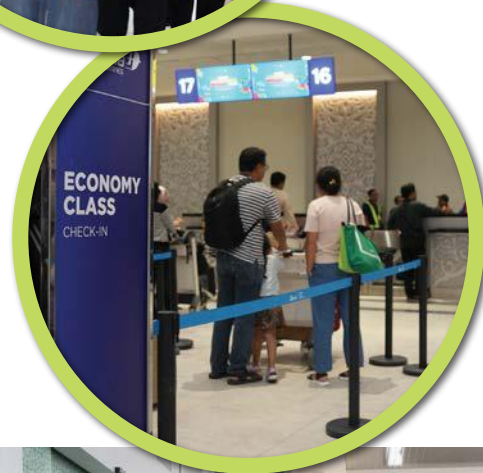
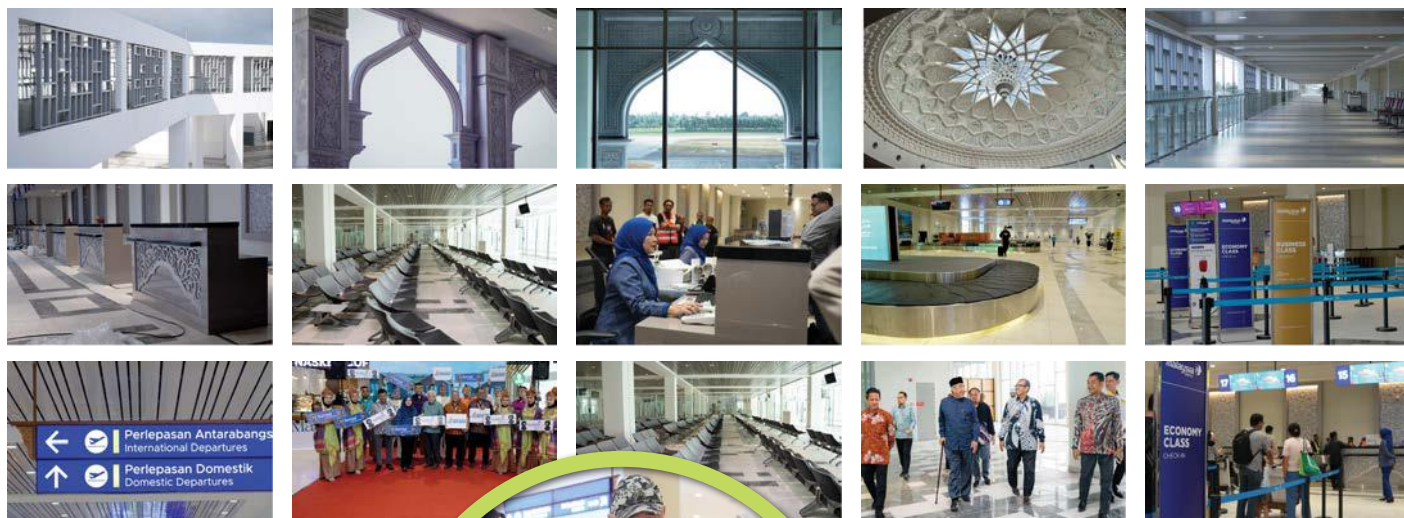
KEMEGAHAN LTSIP

MERCU TANDA BAHARU KOTA BHARU

Lapangan Terbang Sultan Ismail Petra (LTSIP) kini tampil sebagai simbol kemajuan dan transformasi moden negeri Kelantan. Setelah melalui proses naik taraf berskala besar, lapangan terbang ini bukan sahaja berfungsi sebagai pintu masuk utama ke Pantai Timur, malah menjadi lambang kebangkitan infrastruktur strategik negeri.

Terminal baharu LTSIP memperlihatkan reka bentuk moden yang digabungkan dengan elemen seni bina tradisional Melayu, mencerminkan identiti negeri Kelantan yang kaya dengan warisan budaya. Kemudahan terkini seperti aerobridge tambahan, kaunter penerbangan yang lebih banyak, sistem operasi tanpa tunai serta parkir bertingkat memberikan pengalaman perjalanan yang lebih selesa dan efisien kepada penumpang.

Lebih membanggakan, usaha berterusan untuk memanjangkan landasan dan menaik taraf status LTSIP kepada lapangan terbang antarabangsa membuka peluang baharu kepada sektor pelancongan, pelaburan dan ekonomi negeri. Inisiatif ini dijangka membolehkan penerbangan terus ke destinasi antarabangsa, sekali gus menjadikan Kota Bharu lebih mudah diakses oleh pelancong global.

Secara keseluruhannya, kemegahan LTSIP bukan sekadar terletak pada fizikal bangunannya, tetapi pada peranannya sebagai pemangkin pembangunan negeri. Ia melambangkan langkah progresif Kelantan dalam memperkukuh jaringan pengangkutan, merancakkan ekonomi serta memperkenalkan negeri ini ke pentas antarabangsa.

TEROWONG MASA

Sumber dan foto ehsan daripada
Perbadanan Muzium Negeri Kelantan.

RUMAH KEDIAMAN PEGAWAI PERUBATAN INGGERIS, 1914

Rumah kediaman Pegawai Perubatan Inggeris pertama di Kota Bharu iaitu Dr. Gimlate, terletak di Jalan Doktor. Gambar ini diambil pada tahun 1914. 📷

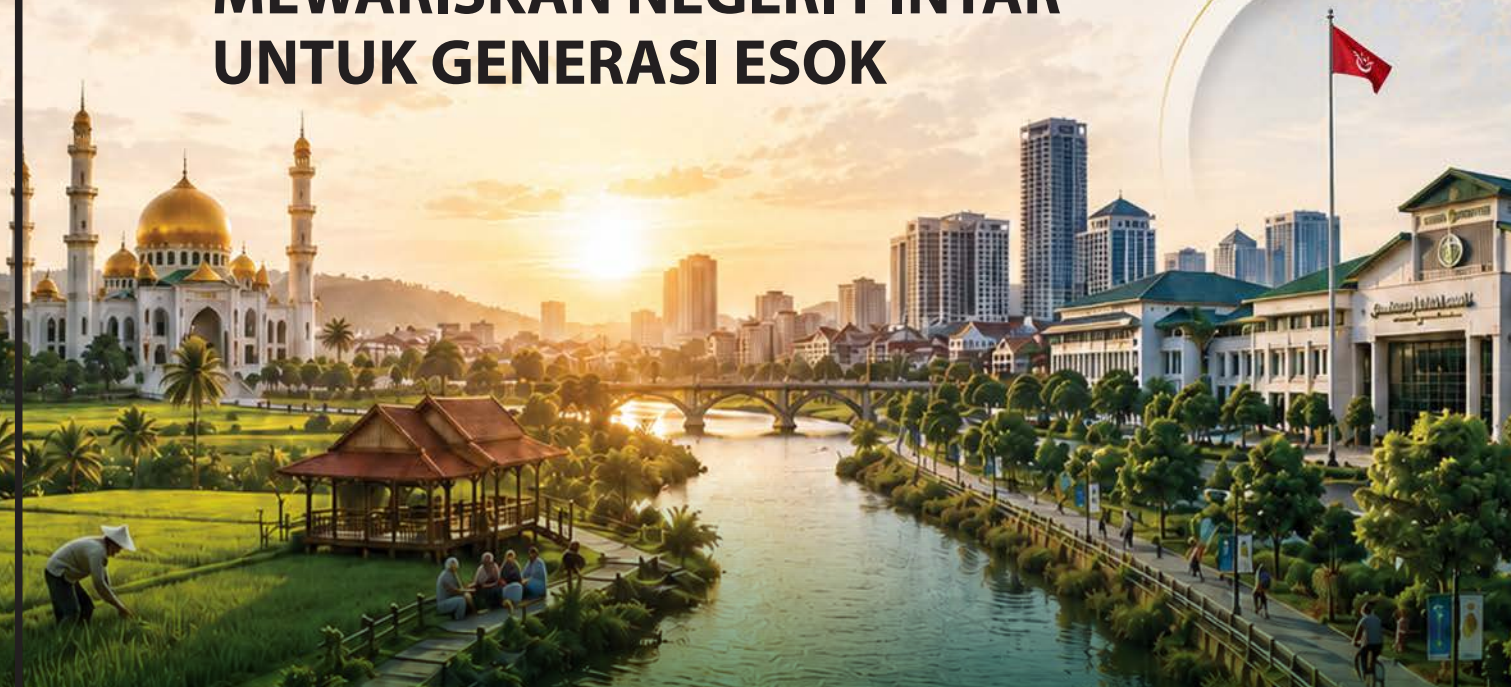

PEJABAT MPKB 2026

Kini tapak rumah Pegawai Perubatan Inggeris tersebut telah didirikan Pejabat Majlis Perbandaran Kota Bharu (MPKB). Gambar ini diambil pada tahun 2026.📷

KELANTAN MAMPAN

**MENJAGA HARI INI,
MEWARISKAN NEGERI PINTAR
UNTUK GENERASI ESOK**

Dalam wacana pentadbiran moden, pembangunan mampan menjadi keperluan strategik bagi memastikan kemajuan negeri bergerak dengan tertib, berimbang dan bertanggungjawab. Bagi Kelantan, pembangunan mampan membawa makna yang lebih luas daripada pembinaan fizikal atau peningkatan angka ekonomi semata-mata.

Kelantan Mampan bermaksud pembangunan ekonomi, sosial dan alam sekitar yang memenuhi keperluan rakyat pada masa kini tanpa mengorbankan keupayaan generasi akan datang untuk memenuhi keperluan mereka. Inilah takrif asas yang menjadi nadi gagasan negeri iaitu membina kemajuan tanpa memutuskan akar, merencanakan ekonomi tanpa merosakkan alam, serta memperluas kesejahteraan rakyat tanpa meninggalkan nilai agama, budaya dan warisan yang membentuk jati diri Kelantan.

Apa Itu Kelantan Mampan?

Pembangunan ekonomi, sosial dan alam sekitar yang memenuhi keperluan kini tanpa mengorbankan generasi akan datang.

GABUNGAN TIGA TUNTUTAN

Berdasarkan dokumen perancang-an negeri, Kelantan Mampan dapat difahami sebagai pendekatan pembangunan yang menggabungkan tiga tuntutan besar. Pertama, pertumbuhan ekonomi yang memberi ruang kepada rakyat menikmati peluang pekerjaan, keusahawanan, produktiviti dan mobiliti sosial.

Kedua, kesejahteraan sosial yang memastikan pendidikan, kesihatan, kebajikan, keselamatan, perumahan dan kualiti hidup diperkukuh secara inklusif. Ketiga,

kelestarian alam sekitar yang menjamin air, hutan, tanah, sungai, pantai dan kawasan sensitif alam sekitar diurus secara berhemah.

Tiga tuntutan ini tidak boleh bergerak secara terpisah. Ekonomi tanpa kelestarian akan mencipta kemakmuran yang rapuh. Kelestarian tanpa peluang ekonomi pula boleh menjadikan rakyat terpinggir daripada arus perubahan. Kesejahteraan sosial tanpa tadbir urus cekap akhirnya hanya tinggal slogan yang tidak sampai ke dapur rakyat.

EMPAT TERAS STRATEGIK

Kelantan sebenarnya telah mendahului banyak negeri lain apabila seawal tahun 2019 memperkenalkan Pelan Induk Pembangunan Mampan Negeri Kelantan 2019-2023. Pelan tersebut memberi isyarat awal bahawa negeri ini mahu mengurus pembangunan secara lebih tersusun melalui empat teras strategik iaitu Pertumbuhan Ekonomi, Kesejahteraan Rakyat, Kelestarian Alam Sekitar dan Kesiapsiagaan Bencana.

Empat teras ini menjadi rangka awal yang sangat penting kerana Kelantan mempunyai ciri pembangunan yang unik yakni negeri beridentiti agama dan budaya yang kuat, majoriti kawasan luar bandar, potensi pertanian dan sumber asli yang besar, serta cabaran berulang berkaitan air bersih, banjir, infrastruktur dan migrasi anak muda ke negeri lain.

Maka, pembangunan Kelantan tidak wajar ditiru daripada model bandar raya besar secara bulat-bulat. Kelantan memerlukan model-nya sendiri iaitu model yang berpijak pada bumi sendiri.

LANGKAH KESINAMBUNGAN

Setelah tamat tempoh pelan induk tersebut pada tahun 2023, kerajaan negeri Kelantan mengambil langkah kesinambungan yang lebih jauh melalui Blueprint Bandar Pintar Negeri Kelantan 2040. Dokumen ini bukan sekadar pelan teknologi, malah menjadi rangka panjang untuk meletakkan Kelantan dalam laluan pembangunan mampan, inklusif dan berdaya saing menjelang tahun 2040.

Blueprint ini dirangka bagi merancang dan memandu arah pembangunan bandar pintar di seluruh negeri sehingga tahun 2040 termasuk pembangunan bandar baharu dan pengukuhan bandar sedia ada. Dalam dokumen tersebut, agenda bandar pintar Kelantan ditegaskan sebagai usaha yang berteraskan nilai Islam, memanfaatkan teknologi pintar secara harmoni dan seimbang demi kesejahteraan masyarakat dan kemajuan negeri. Di sinilah letak-nya kelainan Kelantan: teknologi tidak diletakkan sebagai berhala baharu tetapi sebagai alat pentadbiran, pelayanan dan pemakmuran.

35

dasar

107

strategi

198

inisiatif

238

sasaran

121

agensi

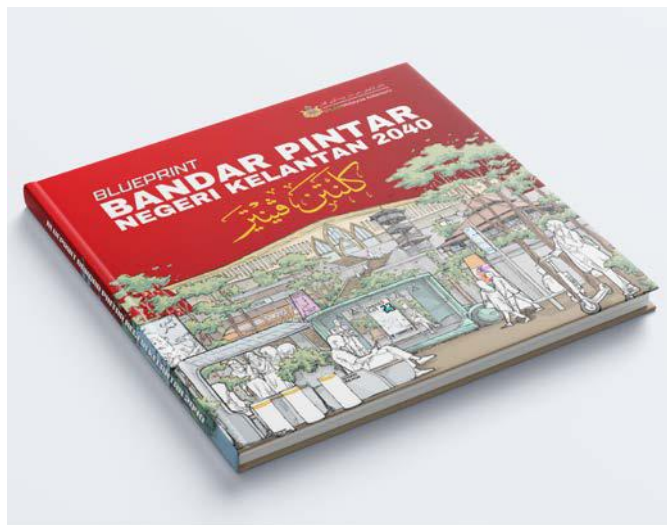
BLUEPRINT BANDAR PINTAR NEGERI KELANTAN 2040

Kandungan Blueprint Bandar Pintar Negeri Kelantan 2040 memperlihatkan keazaman pentadbiran negeri untuk bergerak daripada pendekatan reaktif kepada pendekatan sistematik. Dokumen tersebut menggariskan 35 dasar, 107 strategi, 198 inisiatif, 238 sasaran dan penglibatan 121 agensi. Angka-angka ini penting kerana menggambarkan pembangunan mampan diterjemahkan kepada tindakan, indikator, fasa pelaksanaan dan agensi pelaksana.

TUJUH KOMPONEN UTAMA

Blueprint ini juga mengandungi tujuh komponen utama bandar pintar iaitu Smart People, Smart Government, Smart Economy, Smart Digital Infrastructure, Smart Environment, Smart Living dan Smart Mobility. Tujuh komponen ini boleh dibaca sebagai tujuh pintu masa hadapan Kelantan: rakyat pintar, kerajaan cekap, ekonomi berdaya, infrastruktur digital meluas, alam terpelihara, kehidupan berkualiti dan mobiliti yang lebih tersusun.

Dari sudut pentadbiran negeri, komponen Smart People menekankan keperluan membina rakyat yang celik ilmu, celik digital dan bersedia menghadapi ekonomi baharu. Inilah asas kepada pembangunan mampan kerana modal insan merupakan “enjin senyap” kepada perubahan negeri. Anak

MANUSIA

**KERAJAAN
DIGITAL**

EKONOMI

**RANGKAIAN
INTERNET**

ALAM SEKITAR

**RUMAH /
KOMUNITI**

MOBILITI

Smart People: Modal Insan Sebagai Enjin Perubahan
Celik ilmu, celik digital, latihan kemahiran, ekonomi baharu, belia dan institusi pendidikan.

muda Kelantan tidak harus melihat penghijrahan keluar sebagai satu-satunya jalan mendapatkan masa hadapan.

Melalui latihan kemahiran digital, teknologi pertanian, ekonomi kreatif, pelancongan, keusahawanan halal dan perkhidmatan profesional, mereka boleh menjadi penggerak ekonomi tempatan. Institusi pengajian tinggi seperti Universiti Malaysia Kelantan, Universiti Sains Malaysia Kampus Kesihatan, Kolej Islam Antarabangsa Sultan Ismail Petra dan pelbagai pusat latihan kemahiran wajar terus digerakkan

sebagai hab penyelidikan, inovasi dan pemindahan ilmu kepada komuniti.

Komponen Smart Government pula menuntut sistem penyampaian kerajaan yang lebih cekap, telus dan responsif. Dalam dunia yang semakin pantas, rakyat tidak hanya menilai kerajaan melalui dasar besar tetapi melalui pengalaman harian: urusan lesen, cukai, bantuan, aduan, pendaftar-an, maklumat pembangunan, status projek dan kecekapan perkhidmatan Pihak Berkuasa Tempatan (PBT).

Pendigitalan pentadbiran bertujuan mempercepatkan urusan, mengurangkan ketirisan, menambah ketelusan dan membina keyakinan pelabur bukannya menggantikan sentuhan manusia. Apabila data guna tanah, pemantauan projek, hasil negeri dan perkhidmatan awam diurus dengan baik, amanah rakyat menjadi lebih kukuh. Tadbir urus yang kemas ialah jambatan antara dasar yang indah dengan manfaat yang benar-benar sampai kepada rakyat.

Dari segi Smart Economy, Kelantan mempunyai kelebihan sumber tempatan yang besar. Pertanian, makanan tradisional, batik, ukiran kayu, herba, hasil laut, mineral, pantai, tanah tinggi dan budaya rakyat merupakan modal ekonomi yang luas jika diurus secara moden. Industri hiliran berasaskan sumber tempatan perlu diperkukuh melalui pensijilan halal, pembungkusan, pemasaran digital, piawaian kualiti dan akses pasaran yang lebih luas.

Transformasi digital - pembayaran bil utiliti kini boleh dibuat melalui e-kiosk.

Produk kayu, herba, makanan tradisional, tekstil, kraftangan dan agromakanan boleh dinaik taraf daripada aktiviti kecil-kecilan kepada rantai nilai yang berdaya saing. Kelantan juga berpotensi memperluas ekonomi kreatif berasaskan warisan seperti wayang kulit, dikir barat, rebana, seni ukir, batik dan gastronomi tempatan. Dalam kerangka mampan, budaya ialah modal ekonomi yang mikro tetapi bernyawa.

KAWALAN DAN PIAWAIAN

Namun, potensi ekonomi itu mesti diseimbangkan dengan Smart Environment. Inilah medan paling sensitif bagi Kelantan. Negeri ini kaya dengan hutan, sungai, tanah pertanian, kawasan pantai dan tanah tinggi tetapi kekayaan tersebut boleh menjadi beban jika tidak diurus dengan disiplin ekologi.

Pembangunan tanah tinggi seperti Lojing, kawasan hutan, perlombongan dan aktiviti pertanian komersial perlu dikawal dengan piawaian alam sekitar yang tegas. Hakisan tanah, pencemaran sungai, kemerosotan biodiversiti dan gangguan kawasan tadahan air bukan isu kecil kerana semuanya akhirnya kembali kepada rakyat dalam bentuk air keruh, banjir, kerosakan tanaman, kos kesihatan dan kehilangan daya tarikan pelancongan.

Menjaga dan meningkatkan kualiti kehidupan harian rakyat ke arah persekitaran yang selesa, selamat dan sejahtera menjadi matlamat kerajaan negeri Kelantan.

Maka, pembangunan mampan menuntut satu keberanian pentadbiran - berani berkata ya kepada projek yang memberi manfaat dan berani berkata tidak kepada projek yang merosakkan masa hadapan.

Isu air dan bencana pula perlu dilihat sebagai teras keselamatan pembangunan. Bekalan air bersih bukan sekadar isu utiliti tetapi penentu kesihatan awam, kualiti hidup, keyakinan pelabur dan maruah perkhidmatan negeri. Sistem loji rawatan air, rangkaian paip lama, kebocoran, sumber air mentah dan tadahan hutan perlu ditangani secara menyeluruh.

Begitu juga banjir yang saban tahun memberi kesan kepada

rumah, jalan, sekolah, ladang dan premis perniagaan. Kelantan perlu menggabungkan pendekatan kejuruteraan dengan pemuliharaan alam termasuk tebatan banjir, kolam takungan, sistem amaran awal, pengurusan sungai, kawalan pembangunan di kawasan berisiko dan perlindungan hutan tadahan. Kesiapsiagaan bencana mesti bermula dalam perancangan guna tanah bukan bermula ketika air sudah naik di tangga rumah rakyat.

KUALITI HIDUP HARIAN

Dalam konteks Smart Living dan Smart Mobility, pembangunan Kelantan perlu memberi tumpuan kepada kualiti hidup harian. Rakyat memerlukan persekitaran yang

bersih, selamat, mudah diakses, mesra keluarga, mesra warga emas dan mesra orang kurang upaya. Kemudahan awam, pasar, kawasan rekreasi, laluan pejalan kaki, pencahayaan, pengangkutan awam, parkir, pengurusan sisa dan kebersihan bandar perlu dilihat sebagai sebahagian daripada agenda kesejahteraan.

Mobiliti yang baik bukan hanya soal jalan yang lebih lebar tetapi soal kecekapan pergerakan manusia, barangan, perkhidmatan dan peluang ekonomi. Apabila jajahan, pekan kecil dan kawasan luar bandar dihubungkan dengan infrastruktur fizikal serta digital yang lebih baik, ekonomi tempatan akan berdenyut dengan lebih sekata.

EKONOMI SIRKULASI

Ekonomi hijau dan sirkulasi juga harus menjadi arah praktikal Kelantan Mampan. Ekopelancongan di Lojing Highlands, Gunung Stong, Taman Negara Kelantan, Pantai Cahaya Bulan dan kawasan pesisir perlu dibangunkan dengan disiplin kapasiti tampungan, kebersihan, keselamatan dan pemeliharaan identiti tempatan.

Pertanian lestari pula boleh diperkasa melalui sistem padi moden, pertanian organik, penggunaan air yang efisien, teknologi dron, sensor tanah, penjadualan baja, pengurangan pembaziran makanan dan pemasaran terus kepada pengguna. Dalam masa yang

Ekonomi hijau dan sirkulasi.

sama, konsep ekonomi sirkulasi wajar diperkenalkan secara lebih meluas melalui pengurangan sisa, guna semula, kitar semula dan inovasi bahan buangan kepada produk bernilai. Kelantan mempunyai bahan mentah yang mencukupi, hanya perlu diperkukuh ialah rantai nilai, teknologi dan pasaran.

SATU HALA TUJU

Cabaran Kelantan tetap nyata. Masalah bekalan air, banjir, infrastruktur luar bandar, capaian Internet, peluang pekerjaan, kemiskinan relatif dan migrasi keluar anak muda tidak boleh diselesaikan dengan satu program tunggal. Namun, Blueprint Bandar Pintar Negeri Kelantan 2040 menyediakan kerangka untuk menyatukan agensi, PBT, pemain industri, institusi akademik dan komuniti dalam satu hala tuju.

Pendekatan ini menuntut penyesuaian yang lebih ketat antara perancangan fizikal, belanjawan,

data, pelaksanaan projek dan pemantauan impak. Dalam bahasa pentadbiran, kejayaan gagasan mampan terletak pada sejauh mana dasar diterjemahkan menjadi lampu jalan yang menyala, air paip yang bersih, sungai yang terpelihara, petani yang mendapat pasaran dan belia yang mempunyai pekerjaan bermaruah.

Tadbir urus dan transparensi menjadi tiang seri kepada semua usaha ini. Komuniti perlu dilibatkan dalam keputusan yang menyentuh guna tanah, hutan, sungai, kawasan pertanian dan projek pembangunan setempat.

Data pembangunan perlu dibuka secara munasabah supaya rakyat memahami keutamaan kerajaan, pelabur melihat kestabilan dasar, dan agensi pelaksana dapat dipertanggungjawabkan secara profesional. Penyertaan rakyat melalui libat urus pada peringkat akar umbi melalui Penggerak 19 merupakan mekanisme mengelakkan dasar tersasar daripada keperluan sebe-

CABARAN

Pendekatan penyelesaian melalui tadbir urus, data, teknologi, libat urus komuniti dan pembangunan seimbang.

Cabaran dan Hala Tuju Kelantan Mampan

Isu dan Cabaran Perbandaran di Negeri Kelantan

Hasil dapatan daripada dasar sedia ada, sesi libat urus dan analisis kaji selidik telah mengenal pasti beberapa isu dan cabaran utama yang perlu diberi perhatian, khususnya bagi memastikan penyelarasan dasar yang lebih berkesan dan menyeluruh.

Meningkatkan Penggunaan Air Yang Mampan

Tahun 2021

- Kadar penggunaan air 265 MLD (juta liter sehari)
- Kadar air tidak terhasil (NRW) 52.6%

Tahun 2017

- Kadar penggunaan air 240 MLD (juta liter sehari)
- Kadar air tidak terhasil (NRW) 49.3% tahun 2017

Sumber:

Laporan Tahunan SPAN 2017, 2021

Meningkatkan Perkhidmatan End-to-End (E2E)

Sebanyak 487 perkhidmatan yang disediakan kepada rakyat. Daripada jumlah tersebut, 97 atau 19.92% perkhidmatan menyediakan E2E manakala 390 atau 80.08% bukan E2E.

Sumber:

Pencapaian Perkhidmatan E2E
SUK Negeri, MAMPU 2021

Kekurangan Penawaran Peluang Pekerjaan dan Tenaga Mahir

Tenaga buruh meningkat 0.1% dan kadar pengangguran bertambah 4.3%. Bilangan siswazah di Kelantan bertambah seramai 180.1 ribu orang. Dari jumlah tersebut, seramai 146.4 ribu orang adalah tenaga buruh siswazah.

Sumber:

Laporan Sosioekonomi Negeri Kelantan, 2020

Kesesakan Lalulintas, Kenderaan Persendirian

Sebanyak 929,033 ribu kenderaan pada 2020 berbanding 663,852 ribu pada Tahun 2010.

Sumber:

Statistik Pengangkutan 2010 & 2020

Meningkatkan Perniagaan Dalam Talian

Penyertaan komuniti NADI di Negeri Kelantan adalah 135,254 orang. Usahawan yang dibimbing oleh NADI adalah 2,515 orang dan sebanyak 265,308 orang menyertai pelbagai program latihan.

Sumber:

SKMM, 2024

Mengurangkan Risiko Bencana Banjir

Kelantan merekodkan 29 kejadian banjir secara keseluruhan pada Tahun 2021 berbanding dengan 19 kejadian pada Tahun 2020. 9 kejadian banjir monsun dan 10 kejadian banjir kilat.

Sumber:

Pusat Ramalan dan Amaran Banjir Negara (PRABN), JPS, Malaysia

Penjagaan Kesihatan Yang Baik

Doktor 1 : 451
Jururawat 1 : 321
Katil 1 : 616 orang
RMK12 Doktor – 1 : 400

Sumber:

MyLocalStat 2022

Pencemaran Sungai

3/28 iaitu Sungai Raja Gali, Alor B dan Alor Lintah. Kualiti air masih berada di dalam Kelas III iaitu sederhana tercemar.

Sumber:

RSNK 2040

Meningkatkan Kelajuan dan Tahap Liputan Jalur Lebar

Q4, 2023:

- Talian Tetap 26.4%
- Talian Mudah Alih 115.2%
- Capaian Liputan Mudah Alih 4G – 96.71%

Q1, 2024:

- 5G Coverage 66.4%

Sumber: SKMM

Pengurusan Sisa Pepejal Yang Mampan

Terdapat peningkatan sisa pepejal di Negeri Kelantan iaitu 823,694 tan pada tahun 2021 berbanding 781,074 tan pada tahun 2017.

Sumber: Statistik Siri Masa KPKT

Penggunaan Sumber Tenaga Elektrik

Peningkatan penggunaan sumber tenaga elektrik di Negeri Kelantan iaitu sebanyak 2,650 GWj pada tahun 2020 berbanding 2,352 GWj pada tahun 2016.

Sumber: ST-MAISPEM_2020

Peningkatan Golongan Muda (0–14)

Sebanyak 30.0% daripada keseluruhan penduduk terdiri daripada golongan muda berumur 0 hingga 14 tahun.

Sumber: Banci Penduduk dan Perumahan Malaysia 2020

Maklumat dan sumber dari Blueprint Bandar Pintar Negeri Kelantan 2040.

nar. Dalam konteks Kelantan, pendekatan ini juga selari dengan semangat syura, amanah dan masalah umum yang menjadi asas pentadbiran berteraskan nilai Islam.

Rumusannya, Kelantan Mampan menuntut keberanian untuk semua pihak terlibat memilih jalan pembangunan yang sesuai dengan wataknya sendiri. Kelantan tidak perlu menjadi salinan kepada metropolis lain. Kelantan perlu menjadi versi terbaik dirinya - negeri yang menjaga airnya, memelihara hutannya, menghidupkan ekonomi lokalnya, memuliakan warisannya dan membuka ruang masa depan kepada anak-anaknya.

Pembangunan mampan adalah janji antara generasi. Hari ini kita membina jalan, loji, sekolah, sistem digital, ladang, pasar, taman dan bandar. Esok, generasi baharu akan menilai sama ada semua itu dibina dengan hikmah atau tergesa-gesa.

Andainya pembangunan dipandu oleh ilmu, amanah dan keseimbangan, Kelantan mampu menjadi negeri pintar menjelang tahun 2040 bahkan menjadi negeri yang rahmatnya terasa di bumi dan keberkatannya diwarisi oleh masa hadapan. 🌱

DATO' DR. WAN NIK WAN YUSSOF

INFAK DIRI UNTUK MASYARAKAT

Dato' Dr. Wan Nik Wan Yussof
Pengarah Pusat Kajian Strategik
Negeri Kelantan

Pencapaian pentadbiran kerajaan negeri Kelantan tidak lahir daripada gerak kerja yang bersifat kebetulan. Di sebalik dasar, pelan pembangunan, penyelidikan lapangan, komunikasi strategik dan pemantauan program rakyat, terdapat tokoh pemikir yang bekerja secara tekun dalam ruang yang tidak sentiasa kelihatan oleh khalayak. Dato' Dr. Wan Nik Wan Yussof merupakan antara nama yang banyak menyumbang kepada pembinaan kerangka pemikiran, hala tuju dasar dan pengukuhan

pentadbiran negeri khususnya melalui Pusat Kajian Strategik Negeri Kelantan (PKS).

Sepanjang perjalanan khidmatnya, beliau tampil sebagai arkitek idea yang menggabungkan ilmu sosiologi, sains politik, pembangunan komuniti dan pengurusan strategik. Sumbangannya bergerak daripada peringkat akar umbi hingga ke bilik perancangan dasar, daripada pengumpulan data masyarakat hingga pembentukan dokumen strategik negeri.

JEJAK ILMU DAN PEMBENTUKAN WATAK

Dato' Dr. Wan Nik dilahirkan pada 20 Mei 1960 di Kampung Bukit Tanah, Semerak, Pasir Puteh. Kehidupan awalnya di beberapa buah kampung di Kelantan mempertemukan beliau dengan denyut sebenar masyarakat luar bandar. Pengalaman membesar dalam lingkungan desa membentuk kepekaan sosial yang kemudian menjadi asas penting dalam kerja-kerja penyelidikan dan pembangunan komuniti.

Pendidikan awalnya bermula di Sekolah Bukit Tanah sebelum meneruskan persekolahan di Sekolah Kebangsaan Kuala Tiga, Kusial, Tanah Merah, kemudian di Sekolah Kebangsaan Tawang. Beliau seterusnya menyambung pengajian menengah di Sekolah Menengah Rendah Kedai Lalat, Sekolah Menengah Kubang Kerian dan Sekolah Menengah Ismail Petra, Kota Bharu.

Selepas menamatkan Sijil Tinggi Persekolahan, beliau melanjutkan pengajian ke Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) dalam bidang Antropologi dan Sosiologi. Pilihan bidang tersebut adalah pintu untuk memahami masyarakat dari dekat. Di UKM, beliau tidak membataskan diri kepada teori sosial Barat. Beliau mengambil subjek elektif daripada Fakulti Pengajian Islam dan Fakulti Bahasa, aktif dalam penulisan, pengajian drama serta kegiatan Grup Pemuisi UKM. Gabungan inilah yang melahirkan seorang pemikir dasar yang memahami bahasa jiwa masyarakat.

Pada tahun akhir pengajian, tumpuan beliau semakin menjurus kepada sosiologi pembangunan, pembangunan desa, pembangunan Orang Asli, masyarakat Melayu luar bandar serta komuniti bandar. Pengalaman berkampung bersama masyarakat Orang Asli di Kuala Krai, komuniti desa di Pasir Mas, komuniti setinggan di Batu Caves dan masyarakat bandar di Seremban memberi kesan besar terhadap cara fikir beliau. Dari situlah tumbuh kesedaran bahawa pembangunan yang baik mesti bermula dengan pemahaman yang jujur terhadap realiti manusia.

DARI LAPANGAN KE BILIK STRATEGI

Selepas menamatkan pengajian, beliau memasuki dunia pendidikan

Dato' Dr. Wan Nik bersama isteri dan anak bongsunya.

dan latihan masyarakat sebelum terlibat secara lebih langsung dalam perkhidmatan pentadbiran negeri. Pada tahun 1993 hingga 1995, beliau diberi amanah sebagai Penyelaras, kemudian dikenali sebagai Pengarah, Urusetia Penerangan Kerajaan Negeri Kelantan (UPKN). Kini UPKN dikenali sebagai Urus setia Penerangan dan Komunikasi Negeri Kelantan. Tugas ini meletakkan beliau pada garis hadapan komunikasi kerajaan khususnya dalam menyusun maklumat, menyampaikan dasar dan membina hubungan antara pentadbiran dengan rakyat.

“Pada tahun 1995 hingga 1999, saya bertugas sebagai Pegawai Penyelidik di PKS. Di sinilah saya aplikasikan ilmu sebagai pengolah data, pemikir dasar dan perancang strategik,” katanya.

Beliau kemudian dipilih sebagai Ahli Parlimen Bachok bagi tempoh 1999 hingga 2004, diikuti pengalaman sebagai Ahli Majlis Daerah Bachok pada 2005 hingga 2007.

Dato' Dr. Wan Nik semasa menjadi ahli parlimen Bachok, 1999 - 2004

Selepas itu, beliau kembali memimpin PKS sebagai Pengarah pada tahun 2009 hingga 2010. Amanahnya diteruskan apabila dilantik sebagai Setiausaha Politik kepada Menteri Besar Kelantan Tuan Guru Tan Sri Nik Abdul Aziz Nik Mat dari tahun 2010 hingga 2013, kemudian kepada Ustaz Dato' Ahmad Yakob dari tahun 2013 hingga 2015. Bermula tahun 2015, beliau kembali sebagai Pengarah PKS.

PKS SEBAGAI ENJIN PEMIKIRAN

Bagi Dato' Dr. Wan Nik, PKS berfungsi sebagai ruang fikir yang menghubungkan maklum balas rakyat, keperluan pentadbiran dan

Kini, Dato' Dr. Wan Nik giat aktif membantu kerajaan negeri dengan ilmu dan pengalaman yang ada.

perancangan masa hadapan negeri. Melalui PKS, pelbagai kajian lapangan, bengkel, seminar dan dialog strategik digerakkan untuk menyusun dasar yang lebih berpijak pada realiti.

“Pendekatan ini banyak dipandu oleh prinsip 5S iaitu skil, struktur, sistem, strategi dan skor. Skil merujuk kemahiran membaca isu semasa serta mengurus organisasi. Struktur pula menuntut susunan kerja yang kemas agar sumber manusia, masa dan tenaga tidak terbuang. Sistem memastikan tindakan dapat digerakkan secara berterusan. Strategi menuntut keutamaan yang jelas, manakala skor mengukur pencapaian berdasarkan matlamat yang ditetapkan,” jelasnya terperinci ketika diwawancara di pejabatnya pada 12 Mei 2026.

TUGASAN DAN SUMBANGAN

Sepanjang tempoh 1993 hingga 2020, sumbangan Dato' Dr. Wan Nik terhadap keutuhan pentadbiran kerajaan negeri Kelantan dapat dilihat melalui beberapa paksi besar. Pertama, beliau berperanan dalam membina dasar komunikasi kerajaan melalui UPKN. Dalam era sebelum ledakan media digital, komunikasi rasmi memerlukan susunan mesej yang jelas, maklumat yang sahih dan jaringan penyampaian yang tersusun. Beliau membantu memperkemas fungsi tersebut supaya dasar kerajaan dapat difahami rakyat dengan lebih baik.

Kedua, beliau menyumbang kepada pengukuhan penyelidikan strategik melalui PKS. Antara kajian penting yang dilaksanakan termasuk kajian prestasi wakil rakyat, kajian pusat khidmat, kajian sosioekonomi, kajian penghulu mukim, kajian pelaksanaan program kesejahteraan rakyat serta penilaian terhadap pelbagai inisiatif pembangunan negeri. Kajian-kajian ini menjadi cermin pentadbiran untuk melihat kekuatan, kelemahan dan keperluan penambahbaikan.

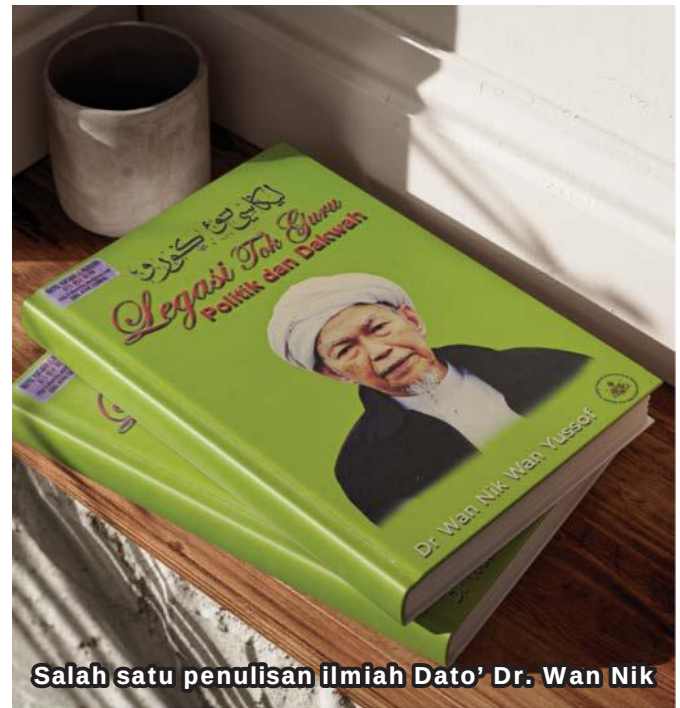
Ketiga, beliau terlibat dalam penyediaan pelbagai kertas cadangan berimpak besar. Antaranya cadangan penubuhan Unit Komunikasi Menteri Besar, pembentukan

mekanisme pemantauan strategik negeri, pelaksanaan program Generasi Sejahtera Kelantan, konsep kerajaan teknokrat, cadangan penubuhan Institut Solat Negeri Kelantan, pelan strategik hubungan seranta serta pemerkasaan pendekatan sosio-taqwa.

Keempat, beliau menjadi sebahagian daripada gerak kerja pembangunan dasar negeri. Penglibatannya merangkumi dasar wanita, dasar belia, dasar kebudayaan, dasar pelancongan, dasar kebajikan, pembangunan keluarga, warga emas, OKU, desa taqwa dan pembangunan mampan. Peranan ini menunjukkan bahawa sumbangan beliau tidak terkurung dalam satu bidang, bahkan melintasi sektor sosial, ekonomi, budaya, kebajikan, keluarga dan pembangunan insan.

Kelima, beliau menggerakkan budaya latihan dan kompetensi. Kursus induksi penghulu, kursus penyelaras ICT, bengkel pengurus-an pusat khidmat, modul Generasi Sejahtera dan latihan pembangunan komuniti memperlihatkan kesungguhannya membina kecekapan pelaksana di lapangan. Bagi beliau, dasar yang baik memerlukan manusia pelaksana yang terlatih.

Keenam, beliau turut menyumbang dalam dokumentasi sejarah pentadbiran negeri. Penulisan dan

penyusunan buku seperti Dua Dekad Membangun Bersama Islam Negeri Kelantan, Perspektif Tok Guru, Banjir Kelantan 2014: Satu Muhasabah, Legasi Tok Guru, Membangun Bersama Islam: Pembinaan Tamadun Kelantan dan Tiga Dekad Membangun Bersama Islam menjadi arkib penting kepada generasi kemudian. Dokumentasi seperti ini bukan sekadar catatan tetapi rakaman pengalaman pentadbiran yang boleh menjadi bahan rujukan dasar.

Ketujuh, beliau terlibat dalam jaringan korporat dan ekonomi melalui lantikan sebagai ahli lembaga pengarah beberapa syarikat berkaitan kerajaan di bawah PKINK. Pengalaman ini mempertemukan beliau dengan dimensi pembangunan ekonomi, pengurus-an sumber, pelaburan dan tanggungjawab korporat negeri.

Kelapan, beliau memimpin serta menyertai pelbagai dialog strategik termasuk berkaitan pembangunan ekonomi, mahasiswa, pelancong-an, pengurusan hutan, sosio-budaya, sosio-taqwa dan pemerksaan desa. Dialog-dialog ini menjadi ruang pertemuan antara pemi-kir, pelaksana dan pemegang taruh untuk mencari jalan terbaik bagi negeri.

Menjelang tahun 2020, tumpuan beliau semakin ketara pada pemantauan berasaskan prestasi. Antara tugas utama termasuk memantau pusat sehati maklumat strategik sosioekonomi, menilai pelaksanaan program sosio-takwa di 45 Pusat Khidmat DUN, memantau pemerksaan Desa Taqwa, menilai prestasi penghulu mukim, kakitangan dakwah halaqat serta ahli lantikan kerajaan negeri.

Beliau turut mengetuai panel penulis buku tiga dekad pentadbiran negeri dan menjadi perunding pembinaan pelan tindakan pembangunan wanita Kelantan.

ILMU, DATA DAN KEBERANIAN MEMBACA REALITI

Salah satu kekuatan utama Dato' Dr. Wan Nik ialah keberanian membaca realiti secara lapangan. Beliau cenderung mengumpul maklumat, turun mendengar, meneliti pola sosial dan menukarkan maklum balas kepada cadangan dasar.

Pada tangan seorang penyelidik yang memahami masyarakat, angka mempunyai suara. Data tentang anak muda, penghulu, pusat khidmat, peserta projek, keluarga, desa dan komuniti menjadi petunjuk tentang apa yang perlu diperbaiki.

Sikap inilah yang menjadikan beliau relevan dalam tempoh panjang. Dari tahun 1990-an hingga era digital, perubahan sosial Kelantan bergerak dengan pantas. Keperluan rakyat dan aspirasi anak muda berubah. Ekonomi, pendidikan, perkhidmatan awam dan teknologi menuntut pendekatan baharu. Dalam suasana seperti ini, beliau tampil sebagai tokoh pemikir yang mampu menyambung tradisi dengan inovasi kontemporari.

PENULIS, PENYUSUN DAN PENDOKUMENTASI ZAMAN

Selain sebagai pentadbir dan penyelidik, Dato' Dr. Wan Nik turut dikenali melalui kerja penulisan. Buku-buku yang disusun, ditulis dan disunting beliau memperlihatkan kesedaran bahawa pentadbiran tidak cukup hanya bekerja, tetapi perlu mendokumentasikan pengalaman untuk dibaca oleh generasi masa hadapan.

Banjir besar 2014, misalnya, beliau mendokumentasi peristiwa itu secara baik hingga boleh dibaca sebagai pelajaran pengurusan bencana, solidariti sosial, ketahan

-an komuniti dan muhasabah pentadbiran. Begitu juga dokumen-tasi mengenai pembangunan negeri, kepimpinan, dasar wanita, amalan kebersihan dan pembinaan tamadun Kelantan. Semua itu membentuk khazanah rujukan yang penting.

Dalam konteks majalah korporat seperti QIADAH, penglibatan beliau sebagai penulis dan penyunting memperkukuh lagi tradisi wacana dasar yang tidak terputus daripada bahasa masyarakat. Penulisannya yang baik dalam pentadbiran mampu mengangkat idea agar difahami, dihayati dan dilaksanakan.

MPPOK MASYARAKAT DAN PENGIKTIRAFAN

Dato' Dr. Wan Nik juga aktif dalam gerakan masyarakat, koperasi, latihan komuniti, pembangunan OKU (Penasihat MPPOK), masjid (Pengerusi) dan jaringan anak Kelantan di perantauan (penasihat). Penglibatan seperti ini memperlihatkan kesinambungan antara ilmu, pentadbiran dan khidmat sosial.

Atas jasa dan khidmatnya, beliau dianugerahkan darjah kebesaran negeri J.M.K pada tahun 2012 dan D.J.M.K pada tahun 2025. Pengiktirafan ini menjadi tanda penghargaan terhadap khidmat panjang yang meliputi penyelidikan, peran-

cangan, pentadbiran, penulisan, latihan dan pembangunan masyarakat.

INFAK DIRI YANG MENJADI JEJAK

Dato' Dr. Wan Nik Wan Yussof ialah contoh tokoh yang membina pengaruh melalui ketekunan di belakang tabir. Beliau menulis, meneliti, menyusun, melatih, menilai dan memberi cadangan. Dalam bahasa pentadbiran, kerja sebegini disebut perancangan strategik. Dalam bahasa masyarakat, kerja sebegini ialah khidmat. Dalam bahasa rohani, barangkali lebih tepat disebut infak diri.

Dalam rentang khidmatnya, Dato' Dr. Wan Nik membuktikan bahawa seorang pemikir dasar boleh menjadi jambatan antara cita-cita pentadbiran dengan keperluan rakyat. Beliau hadir sebagai penyusun batu-bata, pengangkat wacana dan penjaga ingatan. Dari desa kecil di Pasir Puteh hingga ke pusat perancangan negeri, jejak-nya memperlihatkan bahawa khidmat yang ikhlas tidak semesti-nya riuh. Kadang-kadang, yang paling kuat menyangga bangunan ialah tiang yang tidak pernah meminta dilihat. 📖

Kuih tradisional Melayu yang lembut, kenyal, dan berlemak dihasilkan daripada campuran tepung kacang hijau, gula merah, dan santan pekat.

Koleh Kacang

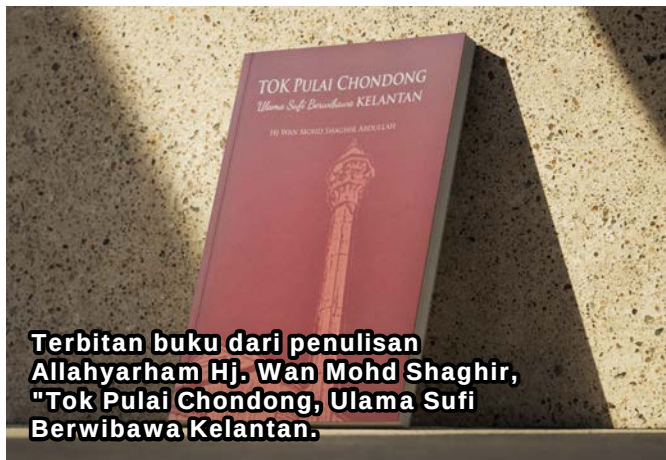
SEMUA BOLEH BINCANG, ASALKAN TENANG

Dalam konteks budaya Melayu, pembuatan kuih Koleh Kacang menekankan aspek bahan yang berkualiti dan proses penyediaannya yang memerlukan kesabaran serta ketelitian sebagai gambaran nilai ketenangan dan kesabaran yang amat signifikan dalam kehidupan seharian.

Kisah di sebalik resipi Koleh Kacang ialah berkenaan ulama elit yang mendahului zaman kerana memelopori sistem pengajian agama

secara pondok yang pertama di Kelantan yang dikelilingi pondok penginapan pelajar. Justeru, resam orang dahulu menadah kitab di surau atau di rumah tok guru.

“Semua boleh bincang asalkan tenang. Orang tenang selalu menang.” Inilah hikmah tersirat di sebalik makanan tradisional Kelantan, Koleh Kacang yang resipinya direka cipta orang tua-tua dahulu untuk mengenang kehebatan Tok Pulai Chondong.

Ketenangan Tok Pulau Chondong menzahirkan kejayaan melalui pembinaan menara masjidnya daripada balak setinggi 57 kaki yang memiliki 25 anak tangga. Ukur lilit tiang kayu cengal bersegi lapan itu ialah 12 satu per dua kaki manakala tebal dindingnya, sesuku kaki. Dari sinilah, peribahasa **“segala perkara boleh bincang asalkan tenang”** timbul daripada orang kampung yang mulai geger apabila mereka tidak berjaya mengangkat balak tersebut. Tok Pulau Chondong tenang berdoa dan akhirnya mereka berjaya mengusung balak berat itu bersama orang kampung dengan berjalan kaki melebihi 10 kilometer dari Bukit Cina, Kok Lanis ke Pulau Condong.

Ketenangan Tok Pulau Chondong diperolehi daripada amalan mengingati Allah melalui zikir jahar (terang) dan zikir sir (rahsia) yang tekun diamalkannya siang malam. Hizb al-Bahri amalannya itu ialah zikir perang amalan pendekar silam yang bersambung sanadnya dengan pengamal awal, wali Allah Syekh Abi Hasan asy-Syazili.

PERMULAAN SAJIAN

Perlambangan kesinambungan sanad itu diterjemah melalui penyediaan derawa (air manisan) sebagai permulaan penyediaan sajian. Dua cawan gula merah, dua sudu besar gula kabung dan dua simpulan daun pandan dipanaskan sehingga gula larut. Kemudian disejukkan dan tapis dengan memastikan air gula tidak terlalu pekat. Aroma cairan itu melambangkan manisnya ketenangan dalam kesederhanaan yang lebih berharga daripada kekayaan yang diilingungi kebimbangan berterusan.

Falsafah kebersamaan ulama dan masyarakat awam ditonjolkan melalui penyediaan doh kuih yang menyatu selepas dikacau sebati ramuan dua cawan santan dengan secawan air bersama secawan tepung kacang hijau dan sesudu kecil garam. Kemudian, sebatian doh itu ditapis dan dimasukkan ke dalam kualiti lalu dicurahkan pula air manisan yang disediakan lebih awal tadi ke dalam adunan dan

dimasak di atas api yang sederhana besar dan dikacau perlahan-lahan.

Proses mengacau adonan itu perlahan-lahan dari kiri ke kanan melawan arah jam seperti pusing-an tawaf adalah peringatan terhadap kepentingan mengingati Allah atau zikrullah yang berfungsi sebagai kunci ketenangan jiwa sebagaimana firman Allah dalam Surah Ar-Ra'd ayat 28 yang bermaksud: "Ketahuilah dengan mengingati Allah, hati akan tenang."

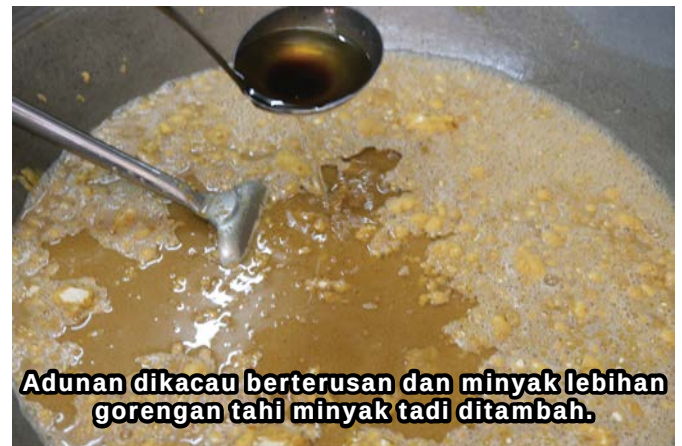
KEPENTINGAN ZIKRULLAH

Melalui proses pembuatan kuih tradisional ini, leluhur Melayu mendidik anak cucu kepentingan zikrullah untuk mencapai ketenangan pencetus kejayaan dalam kehidupan. Ibrahnya dididik oleh leluhur Melayu menerusi penyediaan dekorasi di atas kuih dengan memasak dua cawan santan pekat dengan secubit garam menggunakan api perlahan sehingga terbentuk hampas daripada minyak

yang berwarna kekuningan. Inilah yang digelar "tahi minyak".

Tapis dan ketepikan dulu tahi minyak itu dan simpan lebihan minyaknya untuk dimasukkan kemudian ke dalam adonan kuih kerana dua sudu besar minyak daripada hasil gorengan tahi minyak itu dapat memberi kilauan pada kuih.

Selanjutnya, doh dikacau berterusan sehingga adonan pekat dan tidak bergentel. Proses mengukus pula ialah dengan menuang adonan ke dalam loyang yang telah disapu minyak dan meratakan doh sehingga memenuhi permukaannya. Setelah 20 minit, taburkan

Adunan dikacau berterusan dan minyak lebihan gorengan tahi minyak tadi ditambah.

Proses membuat tahi minyak.

Adunan menjadi pekat.

tahi minyak ke atasnya semasa adunan masih panas supaya melekat elok dengan doh yang rata itu untuk membangkitkan rasa yang lebih sedap dan terangkat. Biarkan sejuk sebelum dipotong dan dihidangkan.

DEKORASI KUIH

Menyentuh tentang falsafah pembuatan tahi minyak, secara simboliknya aksesori dekorasi kuih itu mengungkap rahsia kitab berjudul Manuskrip Keris karangan Tok Pulai Condong pada tahun 1820 Masihi. Karangan berskrip jawi 38 halaman yang berusia 205 tahun itu mencatat bahawa keris Hang Tuah bergelar Taming Sari ditempa daripada 20 jenis besi yang terdiri daripada dua jenis logam utama iaitu campuran besi kursani dan tahi bintang (meteorit).

Manakala bagi keris Pengkarang milik Hang Jebat pula diperbuat daripada campuran 10 jenis besi, antaranya tahi bintang juga atau

dipanggil meteorit iaitu saki-baki habuk dan debu meteoroid, yang tidak sempat hancur di udara, lalu jatuh ke permukaan bumi. Ketulan serpihan meteoroid inilah disebut meteorit.

Inilah yang nenek moyang mahu anak cucunya tahu bahawa segala yang Allah cipta tiada yang sia-sia hatta barang buangan sekali pun masih berguna dan berharga jika dapat kepada orang berilmu.

MENYEMAI KEINSAFAN

Kuih Koleh Kacang sajian yang menyemai keinsafan bahawa rezeki bukan sekadar material tetapi kelimpahan rohani yang menyatukan insan dengan Ilahi melalui jalan zikir yang mencerminkan keseimbangan dan keharmonian dalam kehidupan.

Warna coklat kuih Koleh Kacang menyumbang kepada estetika makanan tradisional dan membawa simbolik mendalam terhadap arca tiang menara Masjid Tok Pulai Chondong yang berukuran lilit 43 inci di bahagian pangkal dan 24 inci di bahagian puncak.

Tiang kebal itu utuh berdiri sejak tahun 1857 Masihi di Kampung Surau Pulai Chondong dan kekal tidak hangus selama 168 tahun (1857-2025) meskipun masjid itu dua kali dibakar angkara pengkhianatan orang.

Tabur tahi minyak ke atas koleh yang telah sejuk.

Begitu juga ibarat bahan utama dalam kuih Koleh Kacang yang menawarkan pelbagai manfaat kesihatan yang signifikan. Kandungan nutrisi dalam 100 gram kacang hijau termasuk 23 gram protein, 57 gram karbohidrat, 7.5 gram serat, serta vitamin dan mineral seperti vitamin B, vitamin C, folat, kalsium, fosfor dan kalium.

Manfaat utama kacang hijau termasuklah menjaga berat badan disebabkan kandungan seratnya memberi rasa kenyang lebih lama maka pemakan Koleh Kacang dapat membantu mengawal pengambilan makanan dan mengekalkan berat badan ideal.

Tambahan pula, serat dan pati dalam kacang hijau meningkatkan

pertumbuhan bakteria baik dalam usus, memudahkan pencernaan dan mengurangkan risiko sembelit. Di samping mampu mengawal tekanan darah kerana antioksidan dalam kacang hijau menghalang enzim yang meningkatkan tekanan darah sekali gus membantu mengekalkan tekanan darah dalam julat normal.

Tambah menarik apabila kacang hijau mampu mengawal gula darah melalui polifenol yang berupaya merangsang hormon insulin untuk berfungsi dengan lebih efektif, menurunkan risiko diabetes jenis 2. Manakala kandungan zat besi, kalsium, fosfor, natrium dan kalium dalam kacang hijau menyokong penghasilan sel darah merah untuk mencegah anemia.

Siap dan boleh dipotong untuk dimakan.

KESIMPULAN

Tuntasnya, sajian Koleh Kacang dicipta untuk menyampaikan falsafah ketenangan pemacu kemenangan melalui citra ulama Melayu yang mendahului zaman. Resepi ini adalah didikan yang diterjemahkan melalui air tangan nenek moyang Melayu Kelantan sebagai saran-an dakwah kepada generasi baharu untuk dijadikan pedoman.

Sedia untuk dinikmati.

MAJLIS AMANAT TAHUN BAHARU 2026

WADAH MEMPERKUKUH ILTIZAM

Majlis Amanat Tahun Baharu 2026 bersama anggota kerja dan pengurusan tertinggi anak-anak syarikat Kumpulan Perbadanan Menteri Besar Kelantan (PMBK) telah berlangsung dengan penuh tertib dan bermakna di Hotel Grand Riverview pada 22 Januari 2026. Majlis ini telah disempurnakan oleh Dato' Panglima Perang Ustaz Haji Mohd Nassuruddin Haji Daud selaku Menteri Besar Kelantan, sekali gus menjadi platform penting bagi memperkukuh iltizam serta hala tuju organisasi dalam menghadapi cabaran dan peluang baharu pada tahun 2026.

Majlis dimulakan dengan ucapan alu-aluan oleh Ketua Pegawai Eksekutif PMBK, Dato' LSr. Dr. Hj Wan Muhd Aminuddin Wan Hussin yang menzahirkan rasa syukur atas kesempatan seluruh warga kerja Kumpulan PMBK termasuk ahli-ahli Lembaga Penasihat PMBK atas kesudian berhimpun dalam Majlis Amanat Tahun Baharu PMBK.

Beliau turut merakamkan penghargaan kepada Menteri Besar Kelantan atas kesudian hadir menyampaikan amanat kepada seluruh warga kerja organisasi.

Beliau turut menegaskan bahawa moto PMBK iaitu “Untung Dunia, Untung Akhirat” bukan sekadar ungkapan semata-mata, sebaliknya merupakan falsafah kerja yang menuntut keseimbangan antara kejayaan material dan keberkatan spiritual. Justeru, setiap usaha dan pencapaian yang diraih hendaklah dilaksanakan tanpa mengabaikan nilai integriti, amanah serta tanggungjawab sebagai penjawat amanah organisasi.

Seterusnya, beliau turut menjelaskan bahawa objektif PMBK antaranya adalah memastikan sistem pengurusan berkualiti berteraskan konsep Ubudiyah, Mas’uliyah dan Itqan (UMI). Oleh itu, setiap anggota kerja dan pihak pengurusan perlu terus meningkatkan tahap kecekapan, memperkukuh prestasi kerja serta memelihara integriti dalam melaksanakan tanggungjawab yang diamanahkan.

Menurut beliau, PMBK sebagai sebuah agensi strategik milik kerajaan negeri memainkan peranan yang amat penting dalam menggerakkan pembangunan ekonomi negeri Kelantan. Peranan ini termasuklah memastikan pelaksanaan projek pembangunan serta pelaburan negeri dapat dirancang dan dilaksanakan secara teratur, berkesan serta memberi impak positif kepada kesejahteraan rakyat.

Beliau turut menyeru agar seluruh warga PMBK terus memperkukuh budaya kerja yang berteraskan profesionalisme, amanah serta nilai-nilai Islam dalam setiap aspek tugas dan tanggungjawab. Pendekatan tersebut amat penting bagi memastikan kelestarian organisasi serta memastikan segala usaha yang dilaksanakan mampu memberi manfaat yang berpanjangan kepada negeri dan masyarakat keseluruhannya.

Dalam masa yang sama, beliau turut menzahirkan harapan agar setiap usaha, perancangan dan gerak kerja yang dilaksanakan oleh PMBK sentiasa mendapat keberkatan daripada Allah SWT. Beliau mendoakan agar segala urusan dipermudahkan, segala perancangan dipandu ke arah kejayaan serta terus maju, berdaya saing dan mampu menyumbang secara signifikan kepada pembangunan ekonomi negeri Kelantan pada masa hadapan.

Majlis Amanat Tahun Baharu ini dilihat sebagai satu wadah penting dalam memperkukuhkan semangat kebersamaan, meningkatkan motivasi warga kerja serta menyemai rasa bangga menjadi sebahagian daripada keluarga besar PMBK dalam usaha bersama memacu kecemerlangan organisasi dan pembangunan negeri.

JAMUAN DURIAN MAHABBAH PMBK 2026

Program Durian Mahabbah merupakan program tahunan anjuran Kelab Mahabbah Perbadanan Menteri Besar Kelantan (PMBK) sempena musim buah durian yang sedang berlangsung di beberapa negeri termasuk di negeri Kelantan.

Memandangkan musim buah durian berlaku lebih awal bagi tahun 2026, program Durian Mahabbah ini telah diadakan pada 02 Syaaban 1447 bersamaan 21 Januari 2026 bertempat di perkarangan parkir bawah bangunan PMBK dengan penglibatan semua ahli Kelab Mahabbah PMBK. Selain daripada buah durian, Kelab Mahabbah PMBK juga turut menyediakan menu pulut durian dan buah-buah tempatan lain seperti rambutan, manggis dan mata kucing.

Dua pertandingan turut dianjurkan untuk memeriahkan lagi suasana program ini.

1. Timbang Durian disertai oleh setiap jabatan dengan memilih buah durian untuk mencapai berat 5kg.
2. Teka Ulas Durian terbuka kepada semua ahli Kelab Mahabbah dengan meneka bilangan ulas bagi buah durian yang telah ditentukan oleh urus setia.

Keputusan pertandingan teka ulas durian:

Johan:

Abdul Aziz Setapha (Jabatan Modal Insan & Pentadbiran)

Naib Johan:

Ahmad Na'ime Muhammad (Jabatan Komunikasi Korporat)

Ketiga: Mohammad Saiful Hakimin Md Nasir (Jabatan Komunikasi Korporat)

Hadiah kepada para pemenang telah disampaikan oleh Dato' Ketua Pegawai Eksekutif Kumpulan PMBK selaku Penasihat Kelab Mahabbah PMBK.

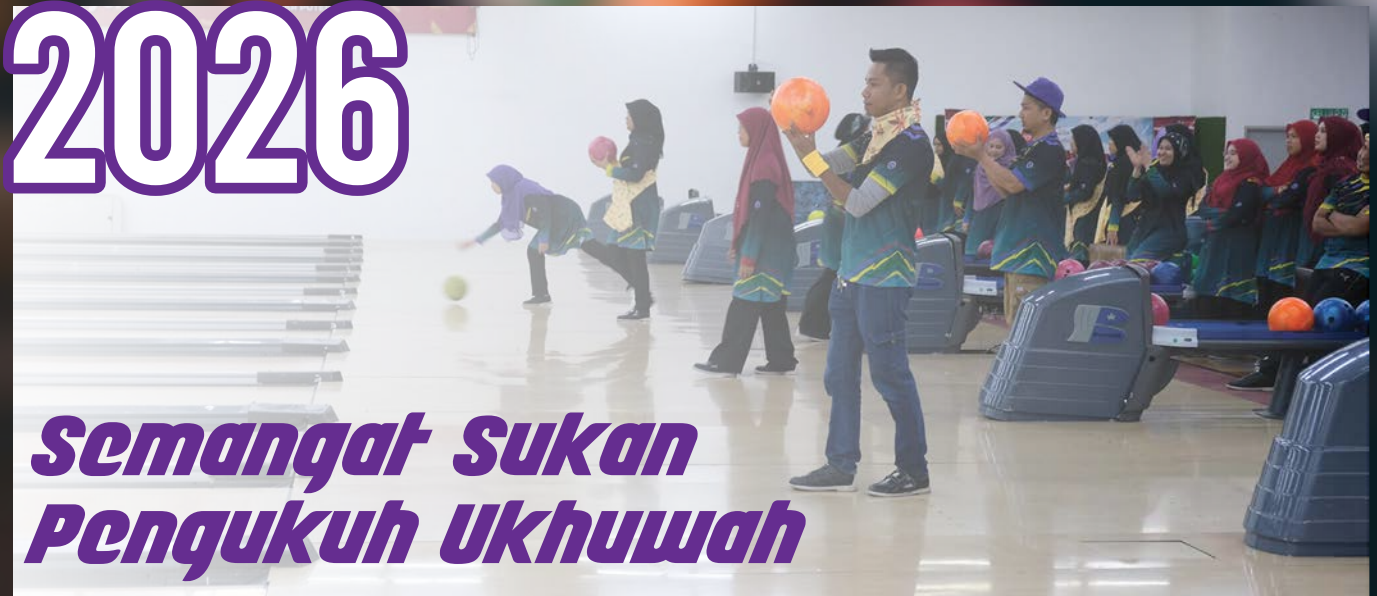
Saguhati pertandingan timbang durian

BOLING MAHABBAH 2026

***Semangat Sukan
Pengukuh Ukhuwah***

Program Boling Mahabbah 2026 yang dianjurkan pada 11 Februari 2026 telah berjaya menghimpunkan ahli Kelab Mahabbah daripada pelbagai jabatan di PMBK. Program yang bermula seawal pukul 10.00 pagi dan berakhir sekitar pukul 4.00 petang ini bukanlah diadakan sekadar untuk pertandingan, tetapi turut menjadi medan untuk mengukuhkan ukhuwah dan semangat berpasukan dalam suasana yang santai.

Ahli Kelab Mahabbah dibahagikan kepada empat kumpulan yang diinspirasi daripada seni warisan budaya kelantan seperti Wayang Kulit, Makyung, Menora dan Dikir Barat. Empat kategori utama telah dipertandingkan dalam program ini iaitu Individu Lelaki dan Wanita, Berpasukan Lelaki dan Wanita, Atlet Terbaik serta Kumpulan Terbaik.

Keputusan pertandingan program
Boling Mahabbah 2026 ialah:

Berpasukan Lelaki

Johan
Kumpulan Wayang Kulit

Berpasukan Wanita

Johan
Kumpulan Makyung

Naib Johan
Kumpulan Makyung

Naib Johan
Kumpulan Wayang Kulit

Tempat Ketiga
Kumpulan Menora

Tempat Ketiga
Kumpulan Menora

Individu Lelaki

Johan
Mohd Razmi Yaacob

Individu Wanita

Johan
Wan Nur Hazlina Wan Yusoff

Naib Johan
Yusri Yaakub

Naib Johan
Siti Noor Alwani Hamid

Tempat Ketiga
Abdul Aziz Setapha

Tempat Ketiga
Hafizah Ab Halim

Atlet Lelaki Terbaik

Mohd Razmi Yaacob

Atlet Wanita Terbaik

Susilawati Mustapha

Kumpulan Terbaik

Kumpulan Wayang Kulit

مآلیس **Khatam Al-Quran PMBK** **Semarakkan Ramadan 1447**

Perbadanan Menteri Besar Kelantan (PMBK) telah menganjurkan Majlis Khatam Al-Quran sempena Ramadan 1447 pada 27 Ramadan 1447 bersamaan 17 Mac 2026 bertempat di Masjid Kota Darulnaim bermula pukul 8.30 pagi. Majlis ini merupakan simbolik penutup kepada Program Tadarus al-Quran yang telah dilaksanakan sepanjang bulan Ramadan melibatkan penyertaan warga kerja PMBK secara berkumpulan pada setiap hari bekerja.

Program anjuran Jabatan Modal Insan dan Pentadbiran melalui Unit Pembangunan Modal Insan (UBMI) ini bertujuan untuk menyempurnakan aktiviti tadarus di samping mengimarahkan bulan Ramadan dengan pengisian kerohanian. Selain itu, program ini juga berperanan memupuk semangat ukhuwah serta kebersamaan dalam kalangan warga kerja di samping menggalakkan budaya membaca dan menghayati al-Quran dalam kehidupan seharian.

Suasana penuh khusyuk dan harmoni jelas dirasakan sepanjang sesi bacaan surah-surah lazim khatam al-Quran secara berjemaah oleh warga kerja. Setelah selesai bacaan, Ustaz Mohd Muhaimin Mazlan telah memimpin bacaan doa khatam al-Quran dan menyampaikan tazkirah ringkas bertajuk “Al-Quran Pedoman Kehidupan” yang menekankan kepentingan menjadikan al-Quran sebagai panduan utama dalam kehidupan seharian, bukan sekadar dibaca tetapi turut difahami dan diamalkan.

Sebagai penutup, majlis diteruskan dengan agihan juadah pulut kuning kepada warga kerja PMBK yang hadir sebagai penghargaan kepada semua yang telah menjayakan majlis ini. Secara keseluruhannya, penganjuran majlis ini diharapkan dapat memperkukuhkan nilai spiritual, memupuk budaya kerja berteraskan nilai Islam serta mengeratkan hubungan silaturahim dalam kalangan warga kerja PMBK.

Santuni Duyufurrahman PMBK Berkebajikan

Saban tahun, kerajaan negeri Kelantan akan menyantuni tetamu Allah dalam satu Majlis Mengucapkan Selamat Jalan kepada Jemaah Haji yang dianjurkan oleh Lembaga Tabung Haji negeri Kelantan. Majlis tersebut telah berlangsung di Dewan Kompleks Islam Jubli Perak Sultan Ismail Petra, Panji, Kota Bharu, Kelantan pada 02 Zulkaedah 1447 bersamaan 20 April 2026 yang disempurnakan oleh Menteri Besar Kelantan, Dato' Panglima Perang Ustaz Dato' Haji Mohd Nassuruddin Haji Daud.

Beliau berpesan kepada para jemaah supaya sentiasa menjaga kesihatan agar dapat melaksanakan ibadah haji dengan sebaiknya, serta perbanyakkan ibadah sepanjang berada di tanah suci.

Turut hadir ialah Tengku Kaya Perkasa Dato' Setiausaha Kerajaan Negeri Kelantan, Dato' Penasihat Undang-undang, Pengerusi Jawatankuasa Pembangunan Islam, Dakwah, Penerangan dan Hubungan Seranta serta ketua-ketua jabatan. Sempena majlis tersebut, PMBK mengambil peluang mengagihkan kit ubat-ubatan kepada 142 jemaah haji yang terlibat sebagai satu tanggungjawab sosial korporatnya.

Lembaga Tabung Haji Malaysia juga diiktiraf secara konsisten sebagai sebuah agensi yang cemerlang dan merupakan salah satu pengurusan haji terbaik di dunia. Model pengurusan yang dilaksanakan dalam pengurusan jemaah sering dijadikan rujukan oleh negara-negara Islam yang lain.

Semua jemaah berkesempatan bersalam-salaman dengan Menteri Besar Kelantan dan isteri sebelum menaiki bas untuk bertolak ke Lapangan Terbang Sultan Ismail Petra. Semoga kesemua jemaah haji dari Kelantan berjumlah 1,704 orang bagi tahun 1447/2026 mendapat haji yang mabrur. 🍀

Dialek KELANTAN

KATA TUNGGAL (SATU SUKU KATA)

Oleh: Shariah Derahman
Disemak oleh: Abdullah Mohd Yassin (Munshi Dewan)

Kata tunggal ialah bentuk kata yang terdiri daripada hanya satu bentuk dasar yakni yang tidak menerima apa-apa bentuk imbuhan atau kata dasar yang lain. Kata tunggal dapat dibahagikan kepada dua jenis iaitu kata tunggal yang merupakan unit yang bebas dan dapat berdiri sendiri sebagai satu ayat. Jenis kedua ialah kata tugas iaitu unit yang tidak dapat berdiri sendiri tetapi memerlukan sekurang-kurangnya satu unit kata yang bebas untuk melaksanakan tugas nahunya.

Slot Dialek Kelantan kali ini akan memfokuskan kata tunggal satu suku kata dan tidak mengklasifikasikan mengikut pola pembentukannya. Kata tunggal satu suku kata yang akan dibicarakan merujuk perkataan satu suku kata yang membawa makna dan boleh difahami terutama dalam dialek Kelantan. Perkataan ini digunakan secara bersendirian dan tidak memerlukan sebarang penambahan.

Bo

Arahan untuk berhenti, cukup.

Sebutan: *boar*, contoh ayat: *Bo la weh!* (Cukuplah tu!)

Boh

Bubuh, memasukkan, meletakkan sesuatu, menaruh.

Sebutan: *boah*, contoh ayat: *Lepah boh aye, baru boleh boh satey* (Lepas masukkan ayam, baru boleh masukkan santan).

Ca

Terpancut.

Sebutan: *Cha* (ada sengau di dalam hidung), contoh ayat: *Air bukek tu ca tubek kok celoh-celoh batu.* (Air bukit tu terpancut keluar daripada celah-celah batu).

Ca

Air buangan yang kotor dan biasanya berselut warna hitam.

Sebutan: *Ca* (tanpa sebarang sengau), contoh ayat: *Loke hok penuh air ca tu, bau loyalah.* (Longkang yang penuh dengan air buangan itu mengeluarkan bau yang sungguh meloyakan).

Cok

Cangkul.

Sebutan: *chok*, contoh ayat: *Acu ambek cok tu, ayoh nok gali lubey.* (Tolong ambil cangkul itu, ayah nak gali lubang).

Deh

Perbuatan mendedahkan atau membiarkan sesuatu yang seharusnya terselindung atau tertutup. Sebutan: *Deh*, contoh ayat: *Tok molek deh makanan gitu, nati lalat mari.* (Tidak elok biarkan makanan terdedah macam tu, nanti dihing-gap lalat).

Deh

Pujukan, seruan dan harapan. Perkataan ini biasanya dituturkan di belakang ayat untuk memujuk, meminta sesuatu dilakukan, memohon restu atau persetujuan.

Sebutan: *Deh*, contoh ayat: *Buleh la deh?* (Bolehlah ya?)

Dih

Minta sokongan.

Sebutan: *Dih*, contoh ayat: *Jolo dih hok ambo oyak sakni?* (Betulkan apa yang saya beritahu tadi?)

Doh

Sudah

Sebutan: *Doah*, contoh ayat: *Ma-kan doh.* (Sudah makan).

Dok

Tidak, bukan, tidak benar, tiada.

Sebutan: *Dok*, contoh ayat: *Dok, bukey kawe hok ambik buah pauh tu.* (Tak, bukan saya yang ambil buah mangga itu).

Gak

Lah, pun - kata penguat atau penegas yang diletakkan di hujung ayat.

Contoh ayat: *Takpo la gitu gak.* (Tak apalah kalau macam tu).

Habis tu, jadi - Kata penegas yang diletakkan di awal ayat.

Contoh: *Gak, demo nok gi mano?* (Jadi, awak nak ke mana?)

Ghok

Mampu melakukan sesuatu.

Contoh ayat: *Ghok ko demo nok akak seming tu?* (Mampukah awak nak angkat simen itu?)

Gih

Pergi.

Contoh ayat: *Beli awah gih, ma nok mmasok meta lagi.* (Pergi beli rempah, mak nak masak sebentar lagi).

Ghok

Belukar, semak-samun.

Contoh ayat: *Mamak keno ketek ko ula maso maeng dale ghok.* (Mamat digigit ular semasa bermain dalam semak).

Perumahan Kami, Impian Anda

WADI IMAN PMBK 3 KOK LANAS

No. Permit:
10086-4/05-2027/0378 (N)-(L)
Tempoh Sah: 2 Tahun
Tarikh Mula: 14/5/2025
Tarikh Luput: 13/5/2027

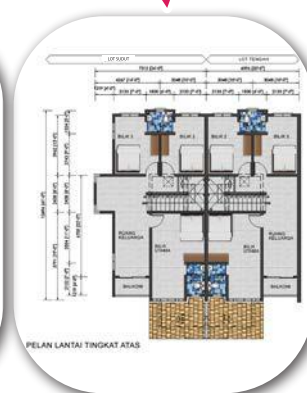
Pelan Lokasi

SILA
IMBAS

PELAN LANTAI
TINGKAT BAWAH

PELAN LANTAI
TINGKAT ATAS

8 UNIT

TERES 2 TINGKAT

HARGA BERMULA

RM330,000

4 BILIK TIDUR

3 BILIK AIR

Hubungi Segera:

019-932 2295

Pn. Gee

013-981 0054

En. Syazwan

Wadi Iman

wadiimanpmbk

wadi_iman